

UN VALOROS ICONOSTAS AFLAT LA BISERICA MONUMENT ISTORIC „BUNAVESTIRE” DIN TRESTIA (JUD. HUNEDOARA)

Doina Ionescu

Așezată într-un loc deosebit de pitoresc, pe un deal stâncos ce domină valea, Biserica „Bunavestire” din Trestia este un important monument istoric prin tezaurul artistic moștenit de la înaintași și păstrat aici. Edificiul de piatră a fost construit în anul 1674. Date scrise despre existența acestui monument încă nu deținem. Știm doar că această construcție din piatră, cu acoperiș de țiglă, a fost ridicată de o comunitate mai înstărită, la ea contribuind financiar și groful Gyulay, mare proprietar de mine de aur și pământ în satul Trestia. Alături de pictura murală care s-a făcut între anii 1750-1775, din care se mai păstrează într-o stare de conservare relativ bună în exonartex și pronaos, biserica adăpostește în naos un amplu și valoros iconostas, sculptat în lemn cu motive decorative cu influență brâncovenească. Sculptura decorativă în perioada brâncovenească și postbrâncovenească cunoaște o puternică dezvoltare în sec. al XVIII-lea. Iconostasul constituie o piesă de mobilier indispensabilă în inventarul bisericilor (în interiorul lor) de rit ortodox. Modelul tipologic al iconostasului îl constituie cel bizantin, cu număr limitat de frize cu icoane. Registrele care alcătuiesc iconostasul sunt:

- registrul ușilor împărătești, cu ușile împărătești și diaconești, icoanele împărătești și poalele acestora;
- antablamentul cu trei frize de icoane: icoanele prăznicare, icoanele cu apostoli și icoanele cu profeți;
- coronamentul cu așa zisul trimorfii, format din Crucea Răstignirii și moleniile (icoanele cu Maica Domnului și Sfântul Ioan Evangelistul).

Registrele sunt despărțite între ele de cornișe bogat ornamentate cu elemente vegetale și florale de factură renașcentist-barocă, care se integrează compozițiilor ortodoxe. Realizarea artistică a ansamblului dovedește o mână sigură și un gust elevat, care poartă marca unei experiențe îndelungate. La aceasta se adaugă calitatea schemei compoziționale, guvernate de principiul ornamental, precum și armonia cromaticii de fond (roșu vermillon, albastru Prusia, verde peruzea) subliniată de somptuozitatea aurului ce acoperă motivele. Pictorul va realiza o sinteză a elementelor tradiționale și novatoare, preluate din arta apuseană, începând cu tratarea și redarea personajelor și continuând cu realizarea și modelarea ancadramentelor icoanelor și a tuturor elementelor arhitecturale ale iconostasului. În acest caz, apusul și răsăritul s-au contopit într-o formulă picturală care poartă amprenta personalității celui care le-a realizat. În cazul primului registru, remarcăm admirabile uși împărătești, sculptate și policromate, de inspirație brâncovenească și cele patru icoane împărătești. Pe ușile împărătești este pictată scena „Bunavestire”, încadrată în partea inferioară de un registru de formă patrată, ornamentat cu frunze de acant, dispuse sub formă de rozetă. Scena este pictată cu mîgală de miniaturist, de un artist de tradiție brâncovenească din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Imaginea este fragmentată de pilaștrii sculptați. Volutele capitелurilor se continuă, transformându-se în vrejuri, frunze și flori executate în tehnica trafor, realizând un joc de curbe, linii sinuoase, imprimând suprafeței o undă de mișcare în spiritul barocului. Între cele trei registre sunt realizate chenare atât pe verticală cât și pe orizontală, ornamentate de asemenea cu motive vegetale și florale dispuse sub formă de ghirlande, modelate în relief fin, aurit, pe fond albastru ceruleum.

Între uși, de o parte și de alta, se află icoanele împărătești. În dreapta, Iisus Pantocrator, iar în stânga Maica Domnului cu Pruncul. În extrema stângă, este așezată icoana Sfântului Nicolae, iar în extrema dreaptă, icoana de hram a bisericii „Bunavestire”. Stilistic, icoanele sunt de factură barocă, datând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Istoricul de artă Marius Porumb, referindu-se la autorul acestor icoane, înclină spre „unul din meșterii din zona centrală a Munților Apuseni”. La o analiză atentă a unor elemente morfologice și specifice stilului autorului, înclinăm să credem că este vorba de pictorul iconar și muralist Simion Silaghi Sălăjeanul. Pictorul a avut o activitate intensă în ținuturile Clujului, Bihorului și Sălajului, în Valea Someșului, în Banat, pe Valea Mureșului inferior și în regiunea Munților Apuseni, stabilindu-se în cele din urmă în localitatea Abrud, centru cu o intensă activitate cultural-artistică românească, devenind și un important centru al picturii murale și de icoane. Simion Silaghi își face ucenicia artistică pe lângă unul din pictorii locali din Cetatea Clujului. Anii de ucenicie petrecuți într-un mediu cultural în care a fost adoptat barocul încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, au avut o puternică influență asupra creației sale, lucrările realizate ulterior, caracterizându-se prin utilizarea unor elemente specifice acestui stil.

Cele trei icoane împărătești pe care le atribuim lui Simion Silaghi, confirmă calitățile sale de iscusit meșter iconar. Realizările sale sunt remarcabile, atât în domeniul structurii compoziționale, a rezolvării tehnice, dar și prin adoptarea unor cadre bogat împodobite cu sculptură și stucatură, aurite și policromate. Icoana de hram „Bunavestire” cât și cele treisprezece prăznicare dispuse în registrul al doilea le atribuim lui Iacov din Rășinari, fratele lui Stan Zugravul, cel care va avea o intensă activitate în zona hunedoreană și care semnează câteva icoane păstrate în aceeași biserică, așezate în pronaos. Icoanele împărătești prezintă un ancadrament bogat, împodobit cu sculptură aurită și policromată, redând vrejuri de frunze și flori, dispuse în ghirlande.

La cele trei icoane atribuite lui Simion Silaghi, fondurile sunt ornamentate de asemenea cu vrejuri de frunze și flori în relief realizat cu stucatură, ulterior aurită. Nimburile ce încadrează chipurile sfinților sunt redată într-un relief înalt, prin modelare în lemn, ornamentat ulterior cu motive vegetale realizate cu stucatură, apoi aurite. Personajele sunt redată frontal, $\frac{3}{4}$, profilându-se pe fondurile aurite.

„Iisus Hristos Pantocrator” poartă mantie albastră, cu irizații verzui și hiton roșu, presărat cu vrejuri cu frunzulițe ocru-galben și tivit la gât și mâneci cu galon auriu. În mâna stângă ține Evanghelia deschisă, iar cu dreapta binecuvântează. Chipul este redat cu multă expresivitate, realizat în tonuri de ocru în amestec cu alb. Sugerarea volumetrică se face cu ajutorul umbrei naturale, diluate. Cele câteva elemente de ornamentică, precum și tratarea cu intenție picturală a chipului și a vestimentației, cu jocul liber al cutelor, fără stilizarea unghiulară, denotă influențele preluate din epocă și aplicate vechii tradiții locale de meșterii iconari din părțile Munților Apuseni, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

„Maica Domnului cu Pruncul” poartă maforion roșu și hiton albastru Prusia, tivit la gât și la mâneci cu galon ocru-auriu, presărat cu pietre prețioase. Pe brațul stâng ține pe Iisus, iar cu mâna dreaptă indică Pruncul. Iisus poartă cămașă lungă pictată cu ocru galben și alb. Personajul ține pe genunchi globul cu cruce. Părul este redat după moda romană. Chipul Mariei este îngrijit modelat cu ocru, alb și umbră naturală. Forma ochilor și privirea, îi conferă o expresie mai umană, mai caldă. Maforionul și hitonul

Mariei, sunt redată cu vrejuri și flori, folosite în recuzita barocă. Întâlnim și în acest caz aceeași tratare picturală a chipurilor și a vestimentației.

„Sfântul Nicolae” poartă felon roșu și omofor albastru, cu inflexiuni verzui, cu cruci redată în ocră galben. Veșmintele sunt presărate cu motive vegetale baroce. Personajul ține cu brațul stâng Evanghelia închisă, iar cu mâna dreaptă binecuvântează. Chipul sfântului este frumos modelat, cu o siguranță și cu o remarcabilă forță caracterologică. Intregul ansamblu este tratat pictural. Delatiile sunt bine realizate, ochii și privirea pătrunzătoare, redau psihologia particulară a personajului care nu mai păstrează nimic din hieratismul bizantin.

Icoana de hram „Bunaveștire” am atribuit-o pictorului Iacov, care a avut o bogată activitate artistică în special în zona Albei Iulia. La Feisa, se presupune că prezența sa a contribuit la formarea unui centru de pictură, în jurul pictorului rășinărean, grupându-se un număr semnificativ de iconari din zonă, activi în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea.

Scena „Bunaveștire,” este o compoziție complexă, cu o narare frumoasă a episodului biblic. În stânga, arhanghelul Gavril este reprezentat în picioare, în ușoară mișcare. Chipul expresiv este modelat cu ocră, alb și umbră naturală. Gestică brațelor este firească, în mâna stângă ține floarea de crin, iar cu dreapta sugerează dialogul ce-l poartă cu Fecioara Maria. Vestimentația compusă din tunică roșie este bogat drapată. Penajul aripilor este marcat cu linii subțiri, dându-i un aspect grafic. În partea dreaptă a icoanei este reprezentată Fecioara Maria, în picioare, în spatele unui pupitru pe care se află o carte. Personajul feminin, poartă maforion pictat cu roșu vermillon și hiton cu albastru-Prusia cu inflexiuni verzui. Chipul delicat este modelat cu ocră, alb și umbră naturală în diluție. Gestică brațelor este firească, expresivă. Scena se desfășoară într-un cadru peisagistic arhitectural. Stilizarea riguroasă a fundalului este menținută în limitele tradiției bizantine. Prin procedee simple, fără a realiza o construcție perspectivală riguroasă, pictorul redă desfășurarea scenei într-o spațialitate bine dozată. În ansamblu, pictorul a realizat o imagine somptuoasă. Contururile trupurilor, ale mâinilor și ale veșmintelor, precum și detaliile sunt redată în manieră miniaturală. Impresia cromatică cu totul deosebită a scenelor se datorează unui acord de culori complementare, ulterior combinate și înnobilate cu mult auriu.

O analiză a ceea ce au realizat cei doi pictori, pentru importantul monument de la Trestia, ne lasă să afirmăm calitățile incontestabile ale desenului, a structurii compoziționale, a dozajului cromatic și a tehnicilor folosite la realizarea icoanelor. Din punct de vedere stilistic, observăm o sinteză a tendințelor artistice principale, tradiția locală, cea brâncovenească și barocă apuseană. Această sinteză conferă o fizionomie nouă icoanelor realizate. Picturalitatea a înlocuit treptat grafismul tradițional. Liniile pierd din rigiditate, devin mai moi, sub jocul liber al pensulei. Veșmintele personajelor se acoperă de motive ornamentale culese din recuzita barocă (flori, vrejuri, frunze de acant). Faldurile cad libere, fără a se mai supune stilizării geometrizzante. Chipurile personajelor pierd acea expresie hieratică, se umanizează iar gesturile devin firești. În cazul lui Simion Silaghi, realizările sale artistice remarcabile, varietatea și numărul deosebit de mare al lucrărilor, precum și lunga activitate artistică, în care s-a bucurat de unanima apreciere, au făcut pe unii autori să-l denumescă „pictorul moșilor”.

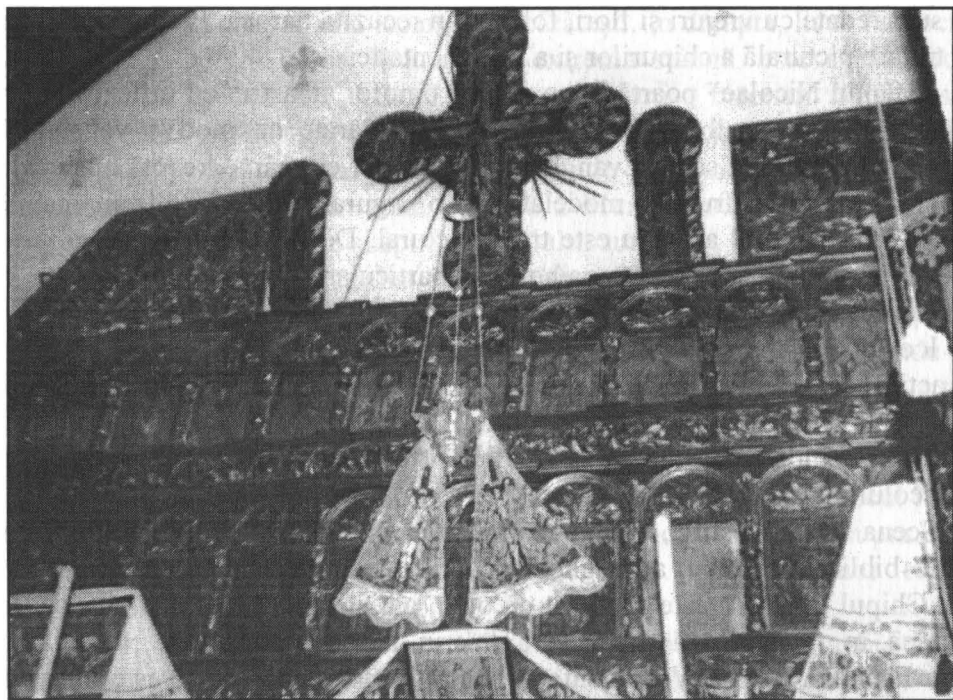

Fig.1. Iconostas (fragment)

Fig.2. Ușile împărătești (Scena Bunavestire)

Fig.3. Icoană împărătească – Bunavestire – Zugrav Gh. Iacov

Fig. 4. Icoană împărătească – Iisus Pantocrator – Zugrav Simion Silaghi

BIBLIOGRAFIE

- CRISTACHE-PANAIT, I., Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iulia, Alba Iulia, 1987, p. 60.
- PETREANU CORIOLAN, Bisericile de lemn din județul Arad, Sibiu, 1927, p. 29.
- PORUMB, MARIUS, Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII, București, 1998, p. 428.
- PORUMB, MARIUS, Contribuții la cunoașterea unor zugravi din veacul al XVIII-lea din Transilvania, In: A.M.N., XIII, 1971, p.72.

UNE IMPORTANTE ICONOSTASE QUI SE CONSERVE Á L'ÉGLISE MONUMENT HISTORIQUE „L'ANNONCIATION” DE TRESTIA

Résumé

L'église „L'Annonciation” de Trestia est un important monument historique pour son trésor artistique hérité des ancêtres et gardé à cette église.

L'édifice en pierre, construit dans l'année 1674, conserve ensemble la peinture murale aussi des icônes, un grand et valereuse iconostase sculpté en bois avec des motifs decoratifs d'une influence „Brâncovenesque”. L'iconostase constitue une pièce de meuble necessaire dans l'inventaire des églises de rite orthodoxe.

Pendant le XVIII-ème siècle, dans lequel a été réalisé l'iconostase de l'église de Trestia, la sculpture decorative a connue une puissante developpement.

Le modele typologique de l'iconostase a été byzantine, avec un nombre limité de frises avec des icônes. Les trois registres sont typiques a l'iconostase:

- le registre des portes imperiales et des icônes imperiales;
- la partie centrale avec les trois frises d'icônes: les icônes „prăznicare”, les icônes avec les apôtres et les icônes avec des prophètes;
- la partie supérieure formée de la croix de la Crucifixion et les icônes avec la Vierge et le Saint Jean Evangeliste.
- La réalisation artistique de l'ensemble prouve une main sure et un gout élevé qui a l'empreinte d'une experience de longue durée du metier. En ce cas les auteurs de la peinture sont: Simion Silaghi Sălăgeanul et Iacov de Rășinari, le frère de Stan Zugravul, un peintre d'icônes, actif pendant le XVIII-ème siècle dans la zone de Hunedoara.

Le deux peintres prouvent des qualités artistiques speciales pour les dessins, pour la structure de la composition, pour le dosage cromatique et pour les techniques utilisés pour réaliser les icônes.

De point de vue stylistique, nous voyons une synthèse des tendances artistiques principales, la tradition locale „Brâncoveană” et baroque de l'ouest.

Leur activité prolongé et leur réalisations artistiques remarquables ont connus une bonne appréciation.

La liste des images:

Fig. 1- L'iconostas (fragment)

Fig. 2- Les portes imperiales

Fig. 3- L'icône imperiale „L'Annonciation” - Le peintre Iacov

Fig. 4- L'icône imperiale Jesus - Le peintre Simion Silaghy